

STANDPUNT

Actief Leren

6 februari 2019

Gentse Studentenraad

E info@gentsestudentenraad.be

T 09 264 70 88

Studentenhuis De Thermanal
Hoveniersberg 24, 9000 Gent

www.gentsestudentenraad.be

De Gentse Studentenraad wenst via dit standpunt, bestemd voor de Onderwijsraad, haar uitdrukkelijke steun te geven aan het project 'Actief leren' vanuit de Directie Onderwijsaangelegenheden. Dit project heeft als doel het leereffect van de opleidingsonderdelen te verhogen, door het gebruik van activerende werkvormen. Dit doel wordt uiteraard positief onthaald door studenten. We wensen echter wel enkele randvoorwaarden te stellen, die noodzakelijk zijn voor een positief resultaat van dit project.

Zo wenst de Gentse Studentenraad het belang van de betrokkenheid van de primaire stakeholder, namelijk de studentengeleding, in dit gehele project te onderstrepen. Zowel de communicatie naar de student bij aanvang van het traject, als de dialoog tijdens de duur van het traject en de hervorming van de opleiding(sonderdelen) dienen centraal te staan. Reguliere evaluatiemethodes zoals onderwijs- of opleidingsevaluaties, die pas na afloop van een vak of opleiding worden afgenomen, vinden niet frequent genoeg plaats om lesgevers feedback te voorzien die ze nodig hebben tijdens de transitie naar een meer actieve lesgeefstijl. We vragen tijdens de piloottrajecten bijgevolg voldoende overleg met de (brede) studentengeleding, en genoeg aandacht voor eventuele signalen die hier opgevangen worden gedurende het pilootproject. Het kan niet zijn dat het leerproces van één of meerdere generaties studenten gehypothekeerd wordt vanwege uit de hand gelopen experimenten met actieve les- of evaluatievormen, of vanwege te weinig feedback, of feedback na afloop van het semester.

In dit standpunt worden enkele adviezen geformuleerd omtrent thema's die volgens de Gentse Studentenraad centraal dienen te staan tijdens de piloottrajecten en het vervolg van het project. Ze zijn onontbeerlijk om dit grootschalige initiatief tot een goed einde te kunnen brengen. Volgende thema's staan voor de Gentse Studentenraad centraal bij het project 'Actief leren' en verdienen bijgevolg bijkomende aandacht tijdens het traject:

- Feedback
- Werklast voor studenten en onderwijzend personeel
- Lesmateriaal
- Faciliteiten voor studenten met een functiebeperking
- Actief leren in grote groepen

Aansluitend aan deze adviezen worden enkele aanbevelingen geformuleerd omtrent aanpassingen in het Onderwijs- en Examenreglement. Wijzigingen in het Onderwijs- en Examenreglement aan de voorgestelde artikelen onderstrepen het belang van thema's als feedback en tussentijdse evaluaties, maar reiken eveneens broodnodige houvast aan, zowel voor studenten als lesgevers in de huidige transitieperiode.

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Feedback	5
Feedbackcultuur	6
Feedback nu	6
Werklast	7
Werkvormen en werklast	8
Activering door evaluaties	8
Meer (inter)actieve contactmomenten	10
Studentenbetrokkenheid	12
Lesmateriaal	13
Functiebepkeringen & faciliteiten	13
Actief leren in grote groepen	15
Conclusie	17
Appendix 1: Opleidingsevaluaties (bron: UGI, 2018)	19

1. Inleiding

De Universiteit Gent maakte in het voorjaar van 2018 resoluut de keuze om over te gaan op meer activerend onderwijs. Dit project heeft als bedoeling studenten meer verantwoordelijkheid te geven over hun eigen leerproces, hen zelf actief de leerstof te laten verwerken in plaats van passief leerstof te absorberen in hoorcolleges, en studenten vroeger te activeren in elk semester. Hoewel de literatuur geen gemeenschappelijke definitie van activerend leren geeft, resulteren verschillende activerende technieken in die literatuur¹² vaak tot hogere slaagcijfers, hoger studierendement, diepere verwerking en meer langdurig behoud van kennis. Als Gentse Studentenraad kunnen we dit project bijgevolg zeker toejuichen. De Gentse Studentenraad pleit bijgevolg voor het optimaal inzetten van activerend leren bij opleidingsonderdelen waar deze onderwijsvorm aansluit bij de beoogde competenties, maar waarschuwt voor negatieve gevolgen bij het te ver doordrijven van deze evolutie.

Het activoproject biedt begeleiding op opleidingsniveau aan, waarbij momenteel enkele pilootopleidingen als 'proof of concept' in dit traject opgenomen werden. In dit traject worden individuele opleidingsonderdelen onder de loep genomen, eindcompetenties van vakken gekoppeld aan evaluatievormen die op een gerichte manier deze competenties kunnen toetsen, en wordt dit op opleidingsniveau gecoördineerd. Docenten krijgen intensieve begeleiding om hun opleidingsonderdeel te hervormen op een pedagogisch verantwoorde wijze, waarbij het leereffect en beheersen van de beoogde competenties centraal zal staan. Niet enkel de evaluatiemethodes, maar eveneens de verhouding hoor- en werkcolleges, discussiecolleges en andere werkvormen worden hierin opgenomen.

Echter wenst de Gentse Studentenraad in dit standpunt enkele randvoorwaarden en valkuilen weer te geven die voor ons essentieel zijn om dit grootschalige initiatief tot een goed einde te brengen, waarbij het leereffect voor de student centraal dient te staan. Voor dit project denken we dat het belangrijk is om voldoende ambitie, middelen en ondersteuning in te zetten. Indien dit niet het geval zou zijn, vrezen we dat de doelstellingen van het project niet gehaald kunnen worden en dat het project haar meerwaarde ook zal verliezen.

Actief leren is geen nieuw concept aan UGent. Veel lesgevers en opleidingen kozen er immers reeds voor om nieuwe evaluatievormen te introduceren, studenten zelf leerstof te laten verwerken,... Tot nog toe was dit echter vaak op initiatief van de individuele lesgever met ondersteuning van centrale diensten, maar was er geen overkoepelende visie of sturing. Dit resulteerde echter aan sommige faculteiten in een wildgroei aan taken, projecten, groepswerken, of begeleide zelfstudie en zorgde soms ook niet voor de gewenste activering van studenten. Het niet-optimaal afstemmen op opleidingsniveau, keuze voor evaluatievormen die suboptimaal zijn voor de beoogde eindcompetenties of gebrek aan betekenisvolle feedback zijn zo enkele problemen die verholpen dienen te worden.

¹ Does Active Learning Work? A Review of the Research, Prince, juli 2004, <http://www.academia.edu/download/35815824/Prince-2004.pdf>

² Active learning increases student performance in science, engineering, and mathematics, Freeman et al., juni 2014, <https://www.pnas.org/content/111/23/8410>

Tijdens dit standpunt is het van belang om het onderscheid te maken tussen verschillende vormen van activerend leren. Enerzijds is er de traditionele vorm van actief leren die gekoppeld gaat met (tussentijdse) evaluatievormen, anderzijds is er actief leren dat bedoeld is om studenten interactief te laten omgaan met hun leerstof door alternatieve contactmomenten (bv. flipped classroom, probleemgestuurd onderwijs, blended learning) of door traditionele hoorcolleges die door kleine ingrepen interactiever gemaakt werden. . De gekende pijnpunten die hierboven aangehaald werden, spelen zich voornamelijk af bij activering door evaluaties en minder in activering zonder evaluaties.

Hoewel activerende werkvormen, bij een optimaal gebruik ervan, veel potentieel tot betere leerresultaten hebben, kan dit enkel gerealiseerd worden als er hier ook voldoende middelen voor worden ingezet. Vandaag de dag constateren we dat, als gevolg van de **onderfinanciering** van ons onderwijs, ons **academisch personeel** vaak al op hun tandvlees zit en dat de **infrastructuur** met moeite gerenoveerd kan worden. Dit zijn net de twee domeinen waarin actief leren een extra inspanning vraagt. Net als voor de studenten, zal activerende werkvormen in de meeste gevallen een extra werklast vergen tijdens de lesweken. Ook onze infrastructuur volstaat niet om actief te kunnen werken. Het is belangrijk dat we realistisch zijn in welke aanpassingen we kunnen doen met de middelen waar we beschikking toe hebben. Als dit niet gebeurt, is er een reëel risico dat activerend onderwijs slechter zal uitdraaien dan de huidige situatie, voor alle actoren.

2. Feedback

Eén van de meest cruciale stappen van het leerproces is feedback. Feedback stelt de student immers in staat om te leren uit fouten die gemaakt zijn, om concepten correct en volledig te begrijpen en om nieuwe fouten te kunnen maken bij een volgende opdracht en zo verder te groeien. Dit geldt nog meer voor activerende werkvormen die gekoppeld worden aan een evaluatievorm. Practica, labo's en groepswerken gaan immers vaker wel dan niet gepaard met tussentijdse verslagen, presentaties of een andere vorm van rapporteren om de kennis, competenties en het inzicht van studenten te testen. Hierbij is het echter van het grootste belang dat elke student tijdig feedback krijgt na deze rapportering om zichzelf bij te kunnen sturen, eventuele foutieve methodes kan afleren, volgende taken beter kan opstellen,...

Feedback moet gedetailleerd en persoonlijk zijn, met een duidelijke link naar de doelstellingen van het opleidingsonderdeel, en eveneens snel genoeg gecommuniceerd worden naar de studenten. Adequate feedback is immers meer dan één score: tools als rubrics stellen lesgever en student in staat om te leren uit de verschillende componenten van een taak of project. Persoonlijke feedback betekent dat studenten feedback krijgen over hun individuele prestaties en dat deze ook op een individuele manier gecommuniceerd wordt. Het is ook belangrijk dat de studenten weten wanneer zij de feedback kunnen verwachten, zeker bij niet-periodegebonden evaluaties zoals verslagen die tijdens het semester ingediend dienen te worden. Indien meerdere taken, bijvoorbeeld labo-verslagen, in hetzelfde semester voor één opleidingsonderdeel dienen gemaakt te worden, is het van belang dat elke student de mogelijkheid heeft bij te leren vóór het tweede evaluatiemoment.

Feedbackcultuur

Een hogere graad van activerende evaluatievormen moet bijgevolg gepaard gaan met een omschakeling van de huidige feedbackcultuur. Nog te vaak gebeurt het dat studenten die geslaagd zijn weggestuurd worden wanneer ze feedback vragen, dat studenten de stap naar feedback te hoogdrempelig vinden, of dat de feedback voor geslaagde studenten ontoereikend is om een verbetering in volgende taken teweeg te brengen. Feedback is noodzakelijk voor elke student, ook geslaagde studenten, en dit is nog onvoldoende ingebed in onze feedbackcultuur.

De ambiguïteit van het **Onderwijs- en Examenreglement** omtrent tussentijdse feedback draagt bij tot deze problematiek. Immers, Artikel 60§1. stelt:

*Na de eerstesemesterexamenperiode, de tweedesemesterexamenperiode en na de tweedekansexamenperiode vindt er feedback plaats, zoals bepaald in artikel 2. De verantwoordelijk lesgever of de door de verantwoordelijk lesgever aangewezen persoon staat hiervoor ter beschikking van de studenten. Elke student heeft binnen de feedbackperiode (cf. artikel 2) na elke examenperiode recht op feedback en inzage van de examenkopij en werkstukken. Feedback in het kader van niet-periodegebonden evaluatie en deexamens **kan** ook plaatsvinden buiten de feedbackperiodes. Er wordt geen feedback of inzage verleend aan derden.*

Er is bijgevolg geen enkele duidelijke verplichting om tussentijds, tijdens de lesweken en dus tijdens het leerproces, feedback te voorzien voor werkstukken, opdrachten en andere tussentijdse evaluaties, terwijl net dit broodnodig is om een positief leereffect te bekomen. Bijgevolg vraagt de Gentse Studentenraad om dit hiaat in het Onderwijs- en Examenreglement te verhelpen vanaf de editie van academiejaar 2019-2020. Artikel 50§4 stelt ook dat de resultaten van NPGE's zo spoedig mogelijk beschikbaar gesteld moeten worden. We stellen dan ook voor expliciet toe te voegen dat studenten **recht hebben op feedback op niet-periodegebonden evaluaties**, zo snel mogelijk na de bekendmaking van de resultaten.

Feedback nu

We kunnen de **huidige stand van zaken** omtrent de studentenperceptie van tussentijdse feedback reeds evalueren. Immers, uit de meeste recente opleidingsevaluaties van 2018 van zowel de bachelor als de masteropleidingen, kunnen we het item 'Je kreeg voldoende tussentijdse feedback op taken en opdrachten.' bekijken om in kaart te brengen of de huidige mate van feedback als toereikend gepercipieerd wordt door de studentengeleding. Deze analyses worden in de Appendix op het eind van dit standpunt weergegeven, met de data zoals beschikbaar op UGI voor de opleidingsevaluaties van 2018.

In 2018 konden slechts 44% van de bacheloropleidingen (25 van de 57) rapporteren dat 50% of meer van de respondenten 'Akkoord' of 'Helemaal akkoord' hadden aangeduid op de vraag of ze voldoende tussentijdse feedback kregen. Analoog konden slechts 46% van de masteropleidingen (41 van de 90) concluderen dat 50% of meer van de studenten 'Akkoord' of 'Helemaal akkoord' geantwoord hadden op deze vraag.

Het dient duidelijk te zijn dat de tussentijdse feedback momenteel in vele opleidingen ontoereikend is. Alhoewel voorgaande analyse eerder grofmazig is en er een meer diepgaande analyse dient te gebeuren met (i) de hoeveelheid aangeboden evaluatievormen in de opleiding, (ii) de mogelijkheden voor studenten om kennis toe te passen, en (iii) of er voldoende feedback was op leerprestaties, lijken de antwoorden op dit item uit de onderwijsbeoordelingen aan te wijzen op een probleem. We vragen dan ook dat bij het herontwerpen van opleidingsonderdelen door het activoproject, tussentijdse feedback als structureel onderwerp bekeken wordt.

Een verdere uitbreiding van activerende evaluatievormen waar studenten tussentijdse feedback verwachten, kan bijgevolg nefaste gevolgen hebben. Indien de feedback momenteel al door een significant deel van de studenten als ontoereikend beschouwd wordt, zullen meer evaluaties enkel leiden tot een groter ongenoegen, indien er niet simultaan met deze beweging een omslag in de huidige feedbackcultuur plaatsvindt. Deze omslag in feedbackcultuur is echter ook niet vanzelfsprekend. Alhoewel er vanuit de Directie Onderwijsaangelegenheden de laatste jaren grote inspanningen geleverd zijn in de docenten- en assistententraining, blijft feedback voor veel studenten een heikel punt voor veel opleidingen.

Werklast

De bijkomende werklast voor het **academisch personeel** mag bij een omschakeling van feedbackcultuur echter niet over het hoofd gezien worden. Kwalitatieve feedback, zowel individueel als in groep, vereist vaak intensieve voorbereiding, die eveneens onder het takenpakket van onderwijsbelasting komt te vallen. Deze bijkomende werklast mag niet onderschat worden, gezien vermoedelijk een deel van de begeleiding van deze activerende werk- en evaluatievormen eveneens zullen leiden tot een hogere onderwijsbelasting voor het academisch personeel, zowel het zelfstandig academisch personeel als het assiterend academisch personeel. Tijdens de evolutie van het project 'Activerend leren' vraagt de Gentse Studentenraad bijgevolg speciale aandacht voor de werklast van het academisch personeel, zeker op het vlak van kwalitatieve feedback. Zowel collectieve feedback, als digitaal geautomatiseerde of feedback van peers kunnen de belasting op het onderwijzend personeel laten afnemen, zolang dit niet ten koste gaat van de kwaliteit van de feedback. Gezien het belang van persoonlijke feedback, kunnen deze methodes echter niet alle feedback vervangen en dienen ze vooral als aanvulling.

Volgens de Gentse Studentenraad dringt een grondige inventarisatie van de huidige componenten van de onderwijsbelasting van het academisch personeel, zowel op vlak van (i) lesvoorbereiding, (ii) effectieve onderwijstijd, (iii) opstellen van taken, opdrachten, rubrics,..., (iv) verbeteren van taken en opdrachten, en (v) feedbackgesprekken zich bijgevolg op bij de pilootopleidingen. Het is ook noodzakelijk dat er voldoende ruimte, erkenning en ondersteuning wordt voorzien voor hen, zodat zij deze onderwijstaken voldoende kwalitatief kunnen uitvoeren.

Zoals in de inleiding aangehaald, is door de onderfinanciering van ons onderwijs de capaciteit van ons academisch personeel reeds beperkt en amper toereikend voor de huidige werklast. Voor een ideale implementatie van het actief leren, is het volgens de

Gentse Studentenraad dus noodzakelijk om extra zelfstandig én assisterend academisch personeel aan te werven.

3. Werkvormen en werklast

Uit studietijdmetingen, ervaringen aan Universiteit Gent en de literatuur werd duidelijk dat studenten bij sommige (passieve) opleidingsonderdelen slechts naar het einde van de lesweken toe beginnen te studeren of hun leerstof verwerken, wat leidt tot een laag leereffect en kan bijdragen tot studieduurverlenging. Het vroeger activeren van studenten kan deze nefaste gevolgen van uitstelgedrag tegengaan. Echter, het is hierbij van belang dat de voorziene totale werklast over de twaalf lesweken, de voorziene blokperiode en de examenperiode gelijk blijft, zelfs na het invoeren van activerende lesvormen. Niet de voorziene totale hoeveelheid studie-uren verandert, louter de distributie doorheen de tijd doorheen het semester. Het project 'Actief Leren' beoogt een meer redelijke verdeling van de werkdruk te bereiken doorheen het semester, om net de piek naar het einde van het semester toe te vermijden.

Zoals reeds aangehaald in een eerdere paragraaf, dienen we het onderscheid te maken tussen actief leren dat zich uit in bijkomende toetsing via evaluaties, en actief leren dat zich uit in een verrijking van de traditionele hoorcolleges of het gebruiken van andere werkvormen. Deze opsplitsing heeft vooral invloed op de bijkomende werklast, zowel voor de studenten als voor het lesgevend en lesondersteunend personeel. Bijkomende elementen die een meerwaarde kunnen geven aan traditionele hoorcolleges, zoals het gebruik van stembakjes, kunnen erin slagen om studenten vroeg in het semester te activeren door hen te dwingen na te denken over de leerstof, zonder de werklast van dit vak te verhogen. Ook werkvormen die (een deel van) de hoorcolleges vervangen, kunnen studenten sneller en intensiever met de leerstof doen werken. Het doel van activerend onderwijs is immers ervoor zorgen dat studenten de leerstof beter begrijpen en verwerken, wat niet enkel neerkomt op reproductie door tussentijdse toetsing.

De visie van de Gentse Studentenraad op de werklast is tweeledig en volgt eveneens deze opsplitsing, zoals hieronder toegelicht.

Activering door evaluaties

Veel opleidingen werken al met een groot aanbod van verschillende activerende werkvormen als projecten en practica. Echter, de huidige spreiding en afstemming van deze werkvormen zijn in sommige opleidingen suboptimaal vanwege een gebrek aan visie hierop vanuit de opleiding. Het afstemmen van deadlines per semester op opleidingsniveau, afstemmen van gebruikte werkvormen,... dient volgens de Gentse Studentenraad prioritair te zijn. Tevens dient hier meer aandacht te zijn voor structurele tussentijdse feedback, zoals aangehaald in vorig onderdeel van dit standpunt. Bovendien kan ook nagedacht worden over de noodzaak om sommige onderdelen van een vak zowel op een niet-periodegebonden als op een periodegebonden evaluatie te evalueren.

Het opstellen van een beleid op opleidingsniveau dient aandacht te hebben voor (i) afstemmen van deadlines per semester om de pieken in werklast te verspreiden, (ii) het optimaliseren van het gebruik van verschillende evaluatievormen, passend bij de beoogde

eindcompetenties van het opleidingsonderdeel, en (iii) het opvolgen van het gebruik van tussentijdse feedback en feedbackperiodes op opleidingsniveau. Ook wanneer een opdracht verschillende deadlines heeft voor verschillende (groepen) studenten, moet de inplanning van deze deadlines het voor alle studenten mogelijk houden om de opdracht te combineren met andere opdrachten.

Het monitoren van deze drie items kan door bijkomende vragen in de opleidingsevaluatie ((i) en (ii)), of bijkomende vragen in de onderwijs-evaluaties van een specifiek vak (iii). Tevens kan Ufora, de nieuwe elektronische leeromgeving, een oplossing bieden om deadlines op opleidingsniveau in kaart te brengen en studenten een bijkomende tool aan te reiken waar alle deadlines, taakomschrijvingen,... op één overzichtelijk platform verzameld zijn.

Het inventariseren van deadlines van alle taken en opdrachten doorheen het semester op opleidingsniveau biedt ook opleidingscommissies een nieuw monitoringsinstrument aan, en kan bijkomend gebruikt worden om resultaten uit de onderwijs- en opleidingsevaluaties te verklaren, in combinatie met bevindingen uit de toetscommissies. Het bespreken van deze afstemming en het beleid op opleidingsniveau dient volgens de Gentse Studentenraad een vast onderdeel te vormen van het stramien van een Opleidingscommissie.

Bij deze actieve evaluatievormen dienen lesgevers echter wel aandacht te hebben voor enkele groepen van studenten, voor wie deze evaluatiemethoden extra moeilijkheden met zich kunnen meebrengen. Werkstudenten, kansengroepen (in het bijzonder eerste generatie universiteitsstudenten³), GIT-studenten, studenten met een bijzonder statuut en geëngageerde studenten kunnen negatieve invloed ondervinden van een hogere mate van permanente evaluaties, verplichte aanwezigheden in lessen, wat eveneens op opleidingsniveau gemonitord dient te worden. Voor hen dienen dan ook oplossingen of alternatieven voorzien te worden.

Dit werd ook benadrukt in de originele nota van de projectgroep Actief Leren, zoals voorgesteld op de Onderwijsraad van mei 2017:

“Het gebruik van actieve werkvormen impliceert een aantal randvoorwaarden.

*Het optimaliseren van actief leren binnen opleidingen betekent ook dat nagedacht moet worden over **inclusiviteit**. We moeten ervoor zorgen dat ook studenten die afwezig zijn, een bijzonder statuut hebben, binnen een GIT traject zitten, werken, etc. ook kunnen deelnemen aan actief leren. Dit kan bv. door alternatieve activiteiten te voorzien, andere afspraken te maken, etc. We moeten ervoor zorgen dat we inclusief denken en deze groepen niet uit de boot dreigen te vallen.”*

Actieve lesvormen zoals groepswerken, practica, klinieken en labo's kunnen een grote meerwaarde bieden bovenop de eerder passieve hoorcolleges en dienen bijgevolg aangemoedigd te worden, zolang dit niet leidt tot een onredelijke en geconcentreerde werklast. Echter, data van verplichte lessen en verplichte evaluatiemomenten horende bij een niet-periodegebonden evaluatie dienen ook tijdig aangekondigd te worden, net om werkstudenten en andere hierboven vermelde groepen de flexibiliteit te gunnen die ze nodig hebben om hun studies te blijven combineren. Momenteel biedt het Onderwijs- en

³ “Is that paper really due today?": differences in first-generation and traditional college students' understandings of faculty expectations, Collier et al., april 2008, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10734-007-9065-5>

Examenreglement geen duidelijkheid omtrent het tijdstip van mededeling van verplichte lessen, artikel 50§4. betreffende evaluatiemomenten poneert enkel:

*De data en de vorm van niet-periodegebonden evaluaties **worden vooraf aangekondigd**. Niet-periodegebonden evaluatie kan plaatsvinden binnen en buiten de examenperiodes, maar kan niet plaatsvinden tijdens de recessen (met uitzondering van het zomerreces) en collectieve sluitingsdagen van de UGent (cf. artikel 2).*

Practica, projecten, portfolio, deelname aan werkcolleges, stages, oefeningen, praktische werken, klinieken, debatten e.d. die aan de studenten worden opgelegd in het kader van een opleidingsprogramma, waarvan de resultaten een deel van het examencijfer uitmaken, vallen onder niet-periodegebonden evaluatie.

Alhoewel artikel 25 en 26 faciliteiten voorzien, respectievelijk in de vorm van bijzondere statuten en werkstudentenstatuut, is het belangrijk dat de evaluatiemomenten tijdig aangekondigd worden, net om deze studenten de ruimte te geven. De Gentse Studentenraad is van mening dat het Onderwijs- en Examenreglement een duidelijker kader dient te bieden voor zowel studenten als lesgevers en onderwijzend personeel omtrent de communicatie en timing van actieve evaluatiemomenten, gezien nog te vaak *ad hoc* beslist wordt op welke tijdstippen aanwezigheid verwacht wordt.

Meer (inter)actieve contactmomenten

Een tweede piste die momenteel onderzocht wordt omvat het actiever maken van de contactmomenten, om zo studenten vroeger in het semester te activeren en hen de leerstof te laten toepassen. Veelal gaat het hier niet om ingrepen die extra werklast vereisen van de studenten doorheen het semester, maar wel een verandering van de manier van lesgeven die een mentaliteitsverandering en vaak ook extra voorbereiding vereisen van lesgevers.

Het interactief maken van de traditionele vorm van contactmomenten, i.e. hoorcolleges, is echter geen doel op zich. Het doel van een verrijkt hoorcollege dient te zijn een meerwaarde te geven aan de studenten die het hoorcollege bijwonen. Hierbij dient er echter een balans te zijn tussen zaken anders uitleggen dan in de syllabus, zoals (i) theoretische concepten meer concreet maken aan de hand van voorbeelden of (ii) het illustreren van methodologieën voor toekomstige problemen, maar studenten die het vak niet kunnen fysiek bijwonen wegens overmacht (ziekte, overlap, conflict met studentenjob of engagements,...) moeten nog steeds de mogelijkheid hebben om aan de hand van het beschikbare lesmateriaal te slagen en de eindcompetenties te beheersen. Dit wordt in meer detail toegelicht in sectie 6, Leermateriaal.

De literatuur⁴ is op dit vlak ook duidelijk, lesgevers die een meerwaarde bieden aan de studenten tijdens de hoorcolleges zullen positiever geëvalueerd worden door de studenten, genieten van meer aanwezigheid tijdens de contactmomenten en zullen eveneens een positief effect hebben op het leereffect voor de studenten wanneer de meerwaarde

⁴ Lecture capture in higher education: time to learn from the learners, Nordmann et al., mei 2018, https://www.researchgate.net/publication/324943672_Lecture_capture_in_higher_education_time_to_learn_from_the_learners

pedagogisch verantwoord is. Hierdoor zullen studenten ook sneller naar deze contactmomenten komen, en is de drempel lager om actief mee te werken tijdens deze contactmomenten wanneer er een veilige leeromgeving voorzien wordt. Beide effecten versterken elkaar dus wanneer een individuele lesgever het initiatief neemt.

Verrijkte hoorcolleges zijn echter absoluut niet de enige vorm van actievere contactmomenten. Integendeel: nieuwe werkvormen voor contactmomenten kunnen, mogelijks ter vervanging van hoorcolleges, een grote meerwaarde bieden. In de nota Actief Leren van de Gentse Studentenraad uit 2018 werden, specifiek voor grote groepen, enkele actieve werkvormen opgenoemd die studenten als positief ervaren⁵. Algemeen is het belangrijk dat binnen een opleiding en binnen een opleidingsonderdeel een gezonde balans tussen verschillende soorten werkvormen nagestreefd wordt, onder andere zodat de werklast voor studenten haalbaar blijft.

Deze nieuwe werkvormen zijn niet vanzelfsprekend en vereisen vaak een inspanning van het academisch personeel. Ook is de huidige infrastructuur, i.e. traditionele auditoria, niet aangepast aan zulke werkvormen. Leslokalen zullen immers moeten toestaan om in flexibele groepen te kunnen samenwerken, vaak met computers. Opnieuw herhalen we dus ons pleidooi voor een investering in academisch personeel en infrastructuur om activerend onderwijs optimaal te kunnen realiseren.

De Gentse Studentenraad wil in dit standpunt eveneens haar appreciatie uiten voor de structuur van het activo-project, die vertrekt vanuit opleidingsniveau en, onder andere via een datagestuurde aanpak, op een structurele manier alle opportuniteiten tot activering probeert te identificeren. We betreuren dan ook dat een aanzienlijk deel van de middelen voor het activerend onderwijs van tijdelijke aard zijn en dat tegelijk ook de middelen voor onderwijsinnovatie werden afgebouwd. Daarnaast wensen we echter nog twee beleidsmatige aanbevelingen te doen:

1. Vaak ondervinden lesgevers een grote drempel wanneer ze overwegen de transitie te maken naar een actievere vorm van lesgeven. Transities gaan vaak gepaard met groeipijnen en suboptimale aspecten van taken, denk maar aan taken die langer in beslag nemen dan origineel door de lesgever ingeschat, of een grotere werklast doorheen het jaar voor interactieve discussiecolleges.

Hierbij wenst de Gentse Studentenraad speciale aandacht voor het bijsturen van vakken binnen de pilootprojecten doorheen het semester zelf. **Experimenteren met activerende lesvormen mag niet ten koste gaan van één of meerdere generaties studenten.** Dat neemt niet weg dat experimenteren mag en zelfs noodzakelijk is. Er moet wel steeds de mogelijkheid zijn om vanuit de (brede) studentengeleding snel feedback te geven aan de verantwoordelijke lesgevers, zonder dat hiervoor moet gewacht worden tot het eind van het semester in een onderwijsevaluatie. Alhoewel onderwijsevaluaties een nuttig en essentieel middel zijn op vlak van onderwijskwaliteitszorg en groei van de individuele lesgevers, kan het niet zijn dat door de frequentie van deze evaluatie het leerproces van één generatie studenten lijdt vanwege een hervorming. We vragen bijgevolg intensief

⁵ Nota Actief Leren, Gentse Studentenraad, mei 2018, <https://gentsestudentenraad.be/static/files/a4c9d27a-2e58-495b-ba5d-3386b103c233-notaactiefleren.pdf>

overleg met de studentengeleding, en genoeg aandacht voor eventuele signalen die hier opgevangen worden gedurende het pilootproject.

2. In het proefproject voor modulair onderwijs in de masteropleiding Toegepaste Economische Wetenschappen in de faculteit Economie en Bedrijfskunde merkten de lesgevers dat de studenten die activerende lesvormen niet gewend waren, en er nog een gewenningsperiode was voor de studenten. Bijgevolg wenst de Gentse Studentenraad de aanpak te onderschrijven van de activo's om vanaf de initiële bachelorjaren te beginnen hervormen, en hoopt de Gentse Studentenraad dat deze aanpak zich ook de komende jaren zal doorzetten.

4. Studentenbetrokkenheid

Het activo-project werkt in drie fases:

- opleidingsniveau;
- vakniveau;
- redesign & implementatie.

Vanuit de Gentse Studentenraad wensen we te benadrukken dat het nodig is om in elke fase voldoende input van studenten te verzamelen. Dit werd reeds in vorige paragraaf aangehaald op niveau van het opleidingsonderdeel, maar eveneens is het noodzakelijk input op opleidingsniveau te verzamelen. Hierbij dient er een gezonde mix te zijn van verschillende types studenten (modeltraject- en GIT-studenten, kot- en pendelstudenten, geëngageerde studenten in het verenigingsleven, studentenvertegenwoordigers, werkstudenten, ...) om te zorgen dat de activo-antennes een voldoende representatief beeld krijgen van de impact van hun ingrepen op de verschillende studentengroepen. Dit dient te gebeuren voor het inventariseren van de huidige situatie, het verzamelen van suggesties voor aanpassingen, het aftoetsen van mogelijke aanpassingen en het evalueren van aanpassingen, zowel op opleidings- als op vakniveau.

Hierbij is het belangrijk dat deze 'focusgroep' meermaals per semester samenkomt, zodat vakken enkele keren tijdens de lesweken en ook na de eindevaluatie besproken kunnen worden. Ze kan enerzijds dienen als klankbord en bron van suggesties voor de activo-antennes, maar anderzijds ook om instantaan feedback te krijgen op een hogere frequentie dan onderwijsbeoordelingen dit toestaan. Niet alle voorgestelde veranderingen zullen immers positief ontvangen worden, en het is belangrijk om het pilootproject (i) duidelijk te kaderen naar de studenten in de opleiding zelf, en (ii) toereikende maatregelen te nemen wanneer de studentengeleding aangeeft dat bepaalde zaken negatief ervaren werden.

Verder dient er voldoende aandacht te zijn voor het natraject van de pilootopleidingen na het eerste jaar. Na één jaar intensieve hands-on begeleiding voor lesgevers, is het belangrijk dat de piloottrajecten nog continu geëvalueerd blijven worden. Momenteel is er naar het beste weten van de studentengeleding nog geen na-traject voor de pilootopleidingen vastgelegd, maar het is belangrijk om deze opleidingen te blijven monitoren, doch minder intensief, voor eventuele onvoorziene problemen.

5. Lesmateriaal

Een volgend onderdeel behandelt het lesmateriaal dat wordt aangeboden in de opleiding. Actief leren heeft namelijk ook betrekking tot het innoveren van lesmateriaal zodat studenten “actief” bezig kunnen zijn met de leerstof. Om dit te verwezenlijken zal dat materiaal evenzeer moeten aangepast worden aan deze werkvorm en werkbaar blijven.

Voor elk opleidingsonderdeel, of het nu gebruikt maakt van activerende werkvormen of niet, is het belangrijk dat de contactmomenten, de evaluaties en het leermateriaal duidelijk gekoppeld zijn aan de eindcompetenties van het vak, maar ook dat ze goed op elkaar afgestemd zijn. Bij activerende werkvormen is deze interactie zo mogelijk nog belangrijker.

Wanneer een student bepaalde concepten niet voldoende heeft begrepen uit de contactmomenten, zou die moeten kunnen beschikken over een eenduidige en volledige **terugvalbasis**, om onduidelijkheden op te vangen en helderheid te bieden door deze concepten opnieuw uit te leggen. Dit is voor studenten een zeer belangrijke rol van het leermateriaal. Het is dan ook belangrijk dat het leermateriaal aansluit op de contactmomenten. Wanneer hoorcolleges plaats ruimen voor meer activerende contactmomenten, wordt het nog belangrijker dat studenten beschikken over leermateriaal dat deze rol vervult.

Zo'n terugvalbasis krijgt vaak de vorm van een syllabus of handboek. Soms opteren lesgevers om een reader van artikelen, fragmenten uit handboeken en andere bronnen aan te bieden, waar studenten dan zelf de informatie uit kunnen extraheren. Deze manier van werken is mogelijk voor masteropleidingen, maar minder geschikt voor de eerdere jaren. Slides van hoorcolleges, of een andere brug tussen dit leermateriaal en de contactmomenten, zijn dan wel noodzakelijk. In het algemeen vormen slides overigens een nuttige ondersteuning van hoorcolleges, maar volstaan ze niet altijd op zichzelf als leermateriaal.

Daarnaast is het ook belangrijk dat de studenten goed op de hoogte worden gesteld van de verwachtingen over welke **eindcompetenties** ze horen te beschikken voor de evaluaties. Hiervoor is tijdige en duidelijke communicatie, via Ufora of mail, noodzakelijk. De rol van het leermateriaal en de contactmomenten in deze verwachtingen moet hier ook duidelijk gecommuniceerd worden.

6. Functiebeperkingen & faciliteiten

Zoals reeds aangehaald in sectie 3 (Werklast) van dit standpunt, wordt actief leren vaak ingevuld via bijkomende evaluaties, taken of opdrachten onder de noemer niet-periodegebonden evaluaties, of via innovatieve werkvormen tijdens contactmomenten. Hierbij mogen echter de faciliteiten voor bijzondere statuten, en specifiek die toegekend voor functiebeperkingen, niet vergeten worden.

Momenteel wordt een groot deel van de faciliteiten toegekend op individuele basis. Het is de verantwoordelijkheid van de student zelf om een bijzonder statuut aan te vragen bij het aanspreekpunt 'Student & functiebeperking'. Na de goedkeuring heeft een student recht op

enkele faciliteiten. Bij een verdere uitbreiding van de types evaluaties zal het noodzakelijk zijn deze faciliteiten eveneens uit te breiden. Artikel 25§2.3° voorziet immers louter het volgende:

Het Aanspreekpunt hanteert bij de jaarlijkse toekenning van faciliteiten het principe van de gelijke behandeling en waarborgt de student het recht op redelijke aanpassingen die verenigbaar zijn met de opleidingsvereisten.

Er is geen expliciete oplijsting van de verschillende faciliteiten bij verschillende evaluatievormen. Eveneens is er op [de pagina op de UGent-website betreffende faciliteiten voor studenten met een functiebeperking](#) geen informatie te vinden over andere evaluatievormen dan het traditionele schriftelijk examen. De webpagina vermeldt enkel:

- 25 % meer tijd voor het afleggen van een schriftelijk examen
- Gebruik van laptop voor het afleggen van een examen
- Het verplaatsen van een examen naar een ander tijdstip binnen de voorziene examenperiode, bij voorkeur deelname aan het inhaalexamen

Het staat buiten kijf dat het aanspreekpunt 'Student & functiebeperking' bijzonder goed werk levert. We wensen bijgevolg onze appreciatie te uiten voor de medewerkers die ervoor zorgen dat studenten met een functiebeperking op een individuele basis begeleid kunnen worden. Binnen het kader van blijvend toegankelijk democratisch onderwijs en aandacht voor kansengroepen, wenst de Gentse Studentenraad volgende twee bijkomende adviezen te geven:

1. Momenteel is er weinig informatie publiek beschikbaar voor studenten of lesgevers. De huidige lijst van drie faciliteiten die online beschikbaar zijn, wordt door veel studenten als onvoldoende specifiek beschouwd voor hun specifieke functiebeperking, wat hen vaak doet twijfelen over het nut van een bijzonder statuut.

Gelet op de verwachte uitbreiding van actieve lesvormen, lijkt het de Gentse Studentenraad optimaal om in te zetten op een duidelijke en concrete **communicatie** over de mogelijkheden die worden aangeboden aan studenten met een functiebeperking, in het bijzonder ook voor deze nieuwe werkvormen. In deze communicatie moet ook worden meegenomen dat elke individuele situatie uniek is en ook individuele oplossingen vereist, zodat de student een realistisch beeld heeft van de werking van het aanspreekpunt.

Een heldere en toereikende communicatie naar deze studenten zal de drempel ook verlagen voor nieuwe studenten. We merken ook dat er vandaag, spijtig genoeg, nog een taboe leeft over functiebeperkingen en hopen dat deze communicatie ook gericht kan worden op het doorbreken van dit taboe.

2. De huidige (standaard)faciliteiten zijn voornamelijk afgestemd op **traditionele** schriftelijke examens en hoorcolleges. Gelet op de huidige transitie naar meer activerende werkvormen en evaluatievormen, vraagt de Gentse Studentenraad om de (standaard)faciliteiten voor studenten met een functiebeperking eveneens frequent op deze veranderingen af te stemmen.

7. Actief leren in grote groepen

Universiteit Gent en de Vlaamse universiteiten hebben traditioneel te kampen met een heel grote instroom in sommige bacheloropleidingen. Gelet op de wens om steeds opleidingen te begeleiden vanaf het eerste bachelorjaar, mag een beleid voor actief leren in grote groepen absoluut niet ontbreken. Het zijn immers net deze groepen waar momenteel de minst actieve werkvormen worden gebruikt en de grootste nood is aan meer actieve werkvormen.

Actieve werkvormen kunnen hier ook helpen om de brug te slaan tussen het secundair en het hoger onderwijs. Tevens hebben sommige faculteiten blijvend grote groepen in zowel de bachelor- als de masteropleidingen, waardoor een beleid voor grote groepen flexibel genoeg moet zijn om zowel instromende bachelorstudenten, als masterstudenten op te vangen.

Het gebruiken van actievere werkvormen in grote groepen, in het bijzonder in (eerste) bachelorjaren, kan hopelijk ook helpen om rendement te verhogen. Studenten zullen immers meer hands-on met hun vakken kunnen werken, wat momenteel vaak pas later in de opleiding gebeurt. Dit zal leiden tot een grotere betrokkenheid bij de vakken en opleiding, en hopelijk ook tot een identiteitsgevoel van de opleiding, vanaf het begin.

De mogelijkheden voor activerende evaluatievormen zijn beperkt, gelet op de nood tot feedback zoals duidelijk gemaakt in sectie 2 van dit standpunt. Activerend leren voor grote groepen kan eerder gezien worden als (i) meer interactieve contactmomenten, en (ii) voldoende mogelijkheden bieden voor studenten om zélf op eigen tempo hun kennis en competenties te toetsen.

Er zijn voldoende mogelijkheden voor activerende hoorcolleges, discussie- of werkcolleges die in basis eerstejaarsvakken kunnen toegepast worden. Denk bijvoorbeeld aan gebruik van stembakjes, of van online stemapplicaties op de smartphone. Anderzijds is het ook mogelijk om eerder naar een flipped classroom sessie te gaan, of eerder problem-based learning toepassen om eerder abstracte concepten concreet te maken voor studenten. Dit kan via collectieve werkcolleges of oefeningensessies, waar studenten de ruimte krijgen om zelf na te denken en kennis toe te passen. We verwijzen opnieuw naar onze nota Actief Leren uit 2018, waar enkele goede actieve werkvormen in grote groepen werden opgesomd ⁶. De groep opsplitsen in kleinere groepjes voor bepaalde activiteiten is uiteraard ook een effectieve techniek om actiever te kunnen werken. Dit vereist echter opnieuw een investering in onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel.

Eveneens zijn er veel mogelijkheden die kunnen geïmplementeerd worden om studenten zelf hun kennis te laten testen. Zo kunnen er facultatieve zelftesten via Curios georganiseerd worden, waar studenten de mogelijkheid hebben hun eigen voortgang en begrip te testen. Dergelijke initiatieven verhogen de werklast van de lesgever weinig, maar geven studenten wel de mogelijkheid om op een laagdrempelige wijze hun kennis en begrip te toetsen.

⁶ Nota Actief Leren, Gentse Studentenraad, mei 2018, <https://gentsestudentenraad.be/static/files/a4c9d27a-2e58-495b-ba5d-3386b103c233-notaactiefleren.pdf>

Wekelijkse collectieve feedback en gebruik van het forum op Ufora kunnen de feedbacklast van dit type toetsing eveneens beperken.

Hierbij dienen we op te merken dat lesgevers bij grote groepen vaker wel dan niet botsen op de infrastructurele beperkingen. Enerzijds zijn de huidige auditoria niet aangepast aan de grootte van de bachelorgroepen, anderzijds is de inrichting en de voorziene flexibiliteit ontoereikend om activerende werkvormen, zoals flipped classroom teaching, toe te passen. De Gentse Studentenraad is van mening dat deze infrastructurele beperkingen dienen weggewerkt te worden om actieve contactmomenten zo toegankelijk mogelijk te maken voor lesgevers, om zo het project 'Actief leren' optimaal te laten doordringen in het DNA van onze universiteit.

8. Conclusie

De Gentse Studentenraad wenst haar steun uit te spreken voor het activoproject, dat het onderwijs aan de Universiteit Gent actiever wil maken, zodat studenten leerstof beter kunnen verwerken en actiever met die leerstof aan de slag gaan. In deze nota werden echter enkele aandachtspunten opgesomd, waar rekening mee gehouden moet worden om activerend onderwijs op een positieve en optimale manier te kunnen realiseren.

Deze aandachtspunten leidden tot een aantal concrete **actiepunten**:

- De omslag naar meer activerend onderwijs moet gepaard gaan met een omslag in **feedbackcultuur**: elke student, ook een geslaagde student, heeft feedback nodig om te kunnen leren. Ook bij tussentijdse evaluaties vragen we dat steeds feedback gegeven wordt, zodra dit mogelijk is.

Bij het herontwerpen van opleidingen en opleidingsonderdelen door het activoproject is het dan ook noodzakelijk om voldoende en toereikende feedback “in te bakken” in de nieuwe opleidingsonderdelen. We vragen dat dit structureel gebeurt bij elke herziening.

Het geven van feedback vereist echt een niet te miskennen inspanning van het academisch personeel. Overal waar actieve werkvormen geïmplementeerd worden, moet men dan ook op voorhand stilstaan over of het realistisch mogelijk is om de nodige feedback te geven bij deze werkvorm, en hier dan ook rekening mee houden bij het maken van keuzes.

- Studenten activeren gebeurt grotendeels op twee manieren: door **evaluaties** en door actieve **contactmomenten**. De Gentse Studentenraad waarschuwt voor het te snel grijpen naar dat eerste, wat vandaag reeds in verschillende opleidingen leidt tot een te hoge werklast. We vragen dat elke opleiding een beleid opstelt dat gebruikte werkvormen binnen de opleiding en de werklast en deadlines die deze met zich meebrengen op elkaar afstemmen, op opleidingsniveau. Ook is het noodzakelijk dat alle deadlines en data van evaluatiemomenten op tijd worden aangekondigd en op één centrale plaats verzameld worden. Ufora lijkt daar een ideale kandidaat voor.

Idealiter gebeurt de activering echter ook door het gebruik van actieve contactmomenten. Hierbij vragen we echter wel dat, wanneer een nieuwe werkvorm gebruikt wordt, reeds tijdens de lesweken feedback wordt gevraagd aan de studenten, zodat experimenteren niet ten koste gaat van een volledige generatie studenten. Ook wensen we aan te raden dat activerend onderwijs vanaf de eerste bachelor geïmplementeerd wordt.

- **Studentenbetrokkenheid** is belangrijk in de drie fases van het activoproject. De Gentse Studentenraad vraagt dat studenten bevraagd worden op niveau van de opleiding en van de opleidingsonderdelen, idealiter in de vorm van een representatieve focusgroep, voor zowel het inventariseren van de huidige situatie, verzamelen van suggesties, aftoetsen van mogelijke aanpassingen en evaluatie eens

die geïmplementeerd zijn.

Ook lijkt het ons noodzakelijk dat de begeleiding van een opleiding door een activo(-antenne) niet eindigt na één jaar, maar dat aanpassingen continu geëvalueerd worden.

- Bij het herzien van opleidingsonderdelen dient ook voldoende aandacht te gaan naar het **lesmateriaal**: studenten hebben steeds nood aan een terugvalbasis indien ze iets niet hebben begrepen uit de les. Het lesmateriaal, de lesvormen en de evaluatievormen dienen echter alledrie afgestemd te zijn op de eindcompetenties van het vak én op elkaar. Ook dient steeds goed gecommuniceerd te worden over de verwachtingen qua gekende leerstof voor de evaluaties, zeker indien actieve werkvormen gebruikt worden.
- Momenteel worden studenten met een **functiebeperking** reeds geholpen door het aanbieden van verschillende, persoonlijke, faciliteiten. De aangeboden faciliteiten moeten echter afgestemd worden op de actieve werk- en evaluatievormen die nu meer gebruikt zullen worden.

De Gentse Studentenraad vraagt ook, de nieuwe actieve werkvormen indachtig, dat ingezet wordt op duidelijke en concrete communicatie over de faciliteiten, zodat elke student die hier nood aan heeft zijn/haar weg naar het aanspreekpunt vindt en het taboe dat momenteel nog rond functiebeperkingen leeft, doorbroken wordt.

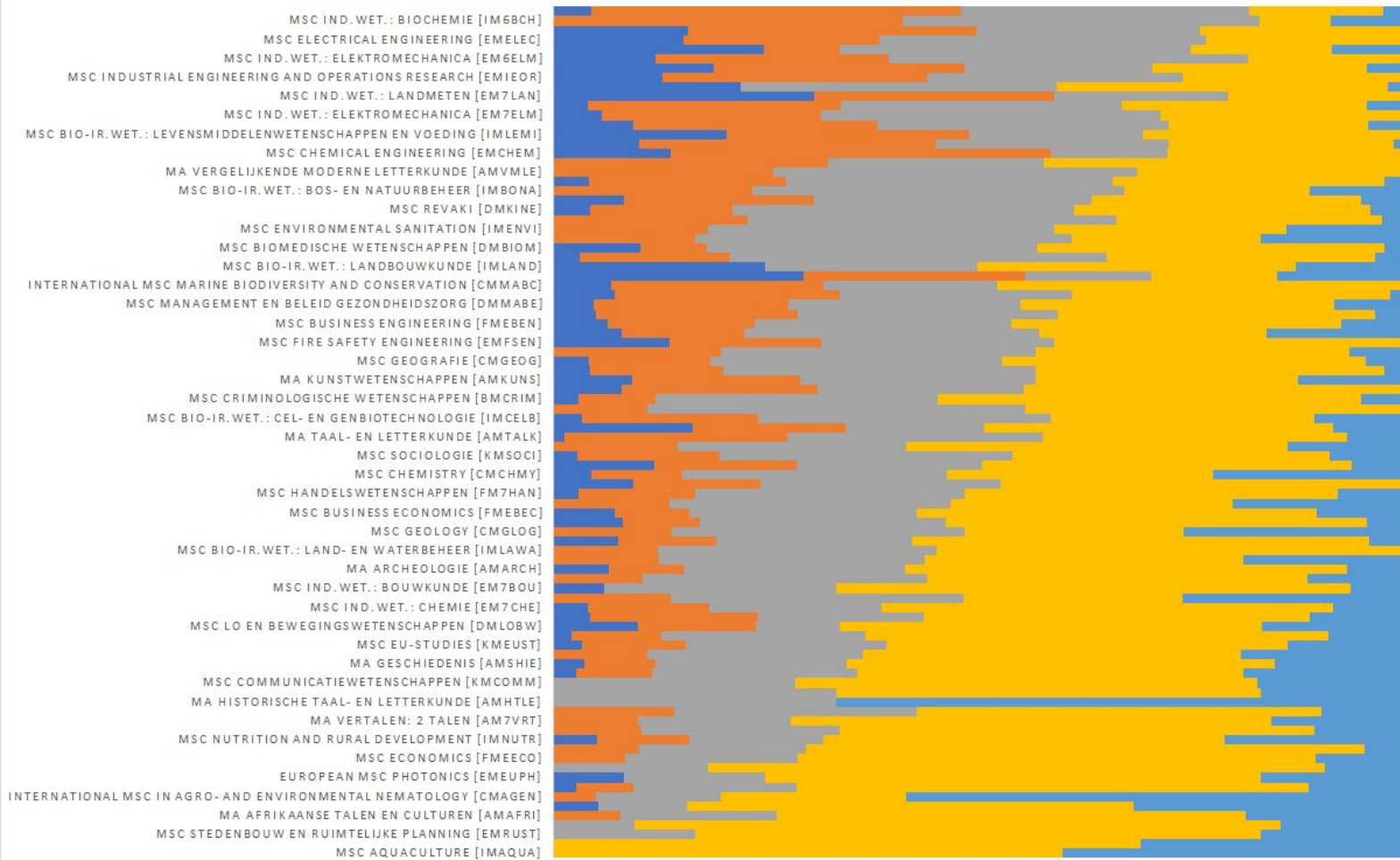
- Activerend onderwijs is ook erg belangrijk bij **grote groepen**. Hoewel dit niet altijd eenvoudig is, is de nood hier misschien zelfs het grootst. De Gentse Studentenraad vraagt dan ook uitdrukkelijk om het activeren van deze groepen niet uit de weg te gaan. Verschillende suggesties worden in deze nota en die van 2018 voorgesteld.
- Ten slotte pleit de Gentse Studentenraad voor een bijkomende investering in **academisch personeel en infrastructuur**. Door de onderfinanciering van ons onderwijs is de capaciteit van deze beide actoren reeds amper toereikend, en activerend onderwijs zal net extra inspanningen vragen van het academisch personeel én aangepaste infrastructuur vereisen. We betreuren dan ook dat de middelen voor het project activerend onderwijs grotendeels tijdelijk van aard zijn en dat het budget voor onderwijsinnovatieprojecten verkleind werd.

De Gentse Studentenraad werkt graag mee aan het project Activerend Onderwijs en kijkt dan ook uit naar de verdere uitwerking van dit project.

Appendix 1: Opleidingsevaluaties (bron: UGI, 2018)

'JE KREEG VOLDOENDE TUSSENTIJDSE FEEDBACK OP TAKEN EN OPDRACHTEN' (MASTEROPLEIDINGEN)

■ % score 1 (Helemaal niet akkoord) ■ % score 2 (Niet akkoord) ■ % score 3 (Neutraal) ■ % score 4 (Akkoord) ■ % score 5 (Helemaal akkoord)

'JE KREEG VOLDOENDE TUSSENTIJDSE FEEDBACK OP TAKEN EN OPDRACHTEN' (BACHELOROPLEIDINGEN)

■ % score 1 (Helemaal niet akkoord) ■ % score 2 (Niet akkoord) ■ % score 3 (Neutraal) ■ % score 4 (Akkoord) ■ % score 5 (Helemaal akkoord)

